

Kirjallisuutta – Litteratur

Maantieteellinen perusteos tietoyhteiskunnasta ja Internetistä

KELLERMAN, AHARON (2002). *The Internet on earth. A geography of information*. 265 s. Wiley, London.

Haifan yliopiston kulttuurimaantieteen professori Aharon Kellerman on kirjoittanut ensimmäisen systemaattiseen analyysiin pyrkivän teoksen Internetin maantieteestä. Kirja on tekijänsä toinen merkittävä teos tietoliikenne- ja maantieteen ja teknologian kulttuurimaantieteellisen tutkimuksen kentässä. Kellermanin aiempi kirja *Telecommunications and geography* (1993) on innoittanut useita nuoria tietoyhteiskuntamaantieteilijöitä.

Ei ole epäilystäkään, etteikö Kellermanin uutukaisesta tule yksi yhteiskunnallisen tietoyhteiskuntatutkimuksen perusteoksista. En tarkoita pelkästään maantiedettä vaan yleisemmin muitakin yhteiskuntatieteitä. Empiiristen aineistojen puute vaivaa kaikkea teknologiaan kohdistuvaa ihmislähtöistä tutkimusta. Myös Kellermanin kirjassa on puutteita, jotka liittyvät aineistojen vähäisyyteen ja hajanaisuuteen. Jostakin on kuitenkin aloitettava, ja maantieteessä peruskirjallisuus Internetistä, matkapuhelimista ja muista korkean viestintäteknologian innovaatioista alkaa vähitellen muodostua. Kirjallisuutta on tuotettu 1990-luvun alusta lähtien. Ensimmäisiin nykyaikaisen tietoliikennemaantieteen eli tietoteknologian, etäisyyden ja tilan suhteita käsitteleviin teoksiin lukeutuu muun muassa Brunnin ja Leinbachin (1991) toimittama artikkelikokoelma. Aiemmat lähteet (esim. Castells 1985) ovat muiden tietoyhteiskuntatieteilijöiden kirjoittamia. Maantieteilijät ovat osallistuneet keskusteluun lähinnä artikkelein. Ala on täten nuori, mutta sen näkyvyys ja tunnettuus kasvavat koko ajan.

Rakenteellisesti Kellermanin teos muistuttaa oppikirjaa. Pääjakona erottuvat käsitteitä ja empiirisiä tutkimustuloksia koskevat kokonaisuudet. Kirjan ehdoton vahvuus on sen kokonaisvaltaisuuteen pyrkivässä otteessa. Tämä luo osaltaan teoksen oppikirjamaisuuden hengen. Otsikoinnissa Kellerman käyttää varsin teknispainotteista terminologiaa: Kirjan kappaleet ovat nimetyt tyyliin ”tuotanto”, ”kulutus”, ”optimointi” ja niin edelleen. Kulttuurintutkijan näkökulmasta otsikkojen sanavalintoja olisi voinut harkita huolellisemmin.

Käsitteellisesti Kellerman esittelee kaikki oleelliset peruskonseptit, joiden avulla teknologian tutkimukseen perehtymätön lukija pääsee helposti käsiksi asiasisältöön. Kellermanin ilmaisu on selkeää, mikä tekee kirjasta varsin helppolukuisen. Tässä on kuitenkin vaaransa. Erityisesti tietoyhteiskuntateorian keskusteluperinne on esitelty varsin pinnallisesti. Kellerman käyttää ilmeisesti omaa kolmijakoan esitellessään tietoyhteiskunnan kehitysvaiheita, jotka hänen mukaansa ovat ”informaatioteknologia yhteiskunta” (1960–1980), ”informaatioperusteinen yhteiskunta” (1980–1990) ja ”informaation hallitsema yhteiskunta” (1990–2000). Luokittelu on huterasti perusteltu ja kritisoitavissa esimerkiksi Mayn (2002) näkemyksillä, joiden mukaan teknologian tuomat edut ovat aina aikaan sidottuina kontekstuaalisia sekä ensisijaisesti

välisektoria – eivät yhteiskuntaa yleisesti luonnehtivia sisällöllisiä kategorioita.

Empiirisissä osioissa Kellerman analysoi Internet-tietoverkon maantiedettä sekä maa- että kaupunkikohtaisesti. Kunniakkaan perinteiseen maantieteelliseen tapaan nojaten hän esittää globaalitason kysymyksiä, jotka ovat luonteeltaan seuraavanlaisia: ”Mitkä ovat edistyneimmät maat ja kaupungit Internet-tietoverkon hyödyntämisessä?” sekä ”Mitkä tekijät ovat tärkeimpiä Internet-tietoverkon käyttömäärien selittämisessä?” Kysymykset eivät ole suoria lainauksia kirjasta, mutta ne edustavat pääongelmia, joihin Kellerman pyrkii paneutumaan. Kysymyksenasettelusta johtuen tuloksina saatavat tuloksetkin jäävät väistämättä yhtä yleisiksi.

Kellermanin tapa käsitellä Internetin maantieteellisyttä pohjautuu ensisijaisesti kvantifioitaviin tekijöihin. Kirjoittaja esittelee tiedonsiirtovolyymeja, tietoverkon käyttömääriä ja muita numeerisesti kuvattavia tekijöitä. Kirjan alussa lyhyesti käsitellyt maantieteen niin sanottua kulttuurista käännettä seuranneet perustermit eivät johda perusteellisempiin keskusteluihin siitä, mitä esitetyt numeeriset tekijät ja muuttujat loppujen lopuksi tarkoittavat tai merkitsevät yhteiskunnallisen kehittymisen kannalta. Haastavien käsitteiden kytkentä varsinaiseen ”pihviin” eli empiiriseen osuuteen jää varsin heikoksi.

Kirjan suurimmat ongelmat liittyvät kuitenkin käytettyyn empiiriseen aineistoon. Kirjoittaja on itse todennut Tukholmassa kesäkuussa 2003 järjestetyssä kansainvälisessä tietoyhteiskuntamaantieteilijöiden seminaarissa, että aineisto on luotettavuudeltaan ja vertailukelpoisuudeltaan hajanainen. Asia ei ole yllätys, koska jokainen teknologian ihmislähtöistä tutkimusta harrastava törmää heti alkumetreilla ilmiötä koskevien aluepohjaisten tietovarantojen vähäiseen määrään.

Kellermanin käyttämissä tilastoinneissa painottuvat absoluuttiset määrät. Tämä aiheuttaa sen, että asukasluvultaan suurimmat kaupungit ovat suurimpia myös teknologian käyttömäärissä. Lisäksi kirjoittajalla on näyttävä olevan varsin selkeä näkemys Yhdysvaltojen ehdottomasta johtajuudesta tietoteknologisen kehityksen ja sisällöntuotannon alalla. Kansainvälisissä vertailuaineistoissa ja niin sanotuissa *benchmarking*-harjoituksissa eri mittausmenetelmin ja lähtökohdin toteutetut tutkimukset tuottavat kuitenkin perin erilaisia tuloksia teknologian käytöstä eri maissa.

Kriittisistä kommentteistani huolimatta Kellermanin teos erittäin tärkeä avaus maantieteellisessä tietoyhteiskuntatutkimuksessa. Kirjaa voi lämpimästi suositella kaikille lukijoille, jotka haluavat ymmärtää viime aikojen ehkäpä suurinta muutosta tiedonvälityksessä. Muutoksella on kiistattomia vaikutuksia niin liiketoimintaan, politiikkaan kuin tavallisten ihmisten arkielämäänkin. Nyt olisikin tarve saada kvantitatiivisten tekijöiden ohelle myös kvalitatiivisia tekijöitä sisältäviä tutkimuksia. Avainkysymyksiä voisivat olla esimerkiksi kansalaisten kokemukset teknologian käytöstä tai siitä, miten Internet-

verkko vaikuttaa heidän liikkumiseensa ja erilaisten tilojen käyttöön. Tähän tilaukseen ovatkin jo tarttuneet useat kansainvälisen maantieteilijäjärjestö IGU:n Geography of Information Society -komission jäsenet tutkimusaiheissaan.

Kellermanin teos on ehtinyt kerätä kunnianosoituksiakin. Yhdysvaltalaisen maantieteilijöiden yhdistys AAG valitsi vuositapaamisessaan teoksen vuoden 2003 maantieteelliseksi kirjaksi. Huomionosoitus viittaa paitsi monografioiden tarpeeseen vähän tutkituilla aihealueilla, myös yleisempään asennoitumisen muutokseen Internetin ja muiden verkkoteknologioiden tutkimuksen tarpeellisuutta koskien. Teknologian tutkimus on jäsentymässä yleisesti hyväksytyksi osaksi perinteisiä tieteenaloja, joissa teknologiaa liian useasti käsitellään ylhäältä annettuna välineenä sekä enemmän tai vähemmän ”objektiivisena” tekijänä. Sosiaaliseen konstruktivismiin perustuvat

näkökulmat ovat onneksi murtaneet vanhoihin jäsenyyksiin ja uskottuihin totuuksiin perustuvia mielipiteitä myös teknologian ihmislähtöisestä tutkimuksesta.

KIRJALLISUUS

- Brunn, S. D. & T. R. Leinbach (1991; toim.). *Collapsing space and time*. 404 s. Harper Collins, London.
- Castells, M. (1985; toim.). *High technology, space and society*. 320 s. Sage, London.
- Kellerman, A. (1993). *Telecommunications and geography*. 230 s. Belhaven, London.
- May, C. (2002). *Information society. A sceptical view*. 189 s. Polity, London.

TOMMI INKINEN
Tietoyhteiskuntainstituutti,
Tampereen yliopisto